

SCENARIUSZ ZAJĘĆ O ROKU 1989 W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Temat: *Rok 1989. Polityczne domino w Europie Środkowo-Wschodniej. Słowo o zmianach, które rozpoczęła „Solidarność”.*

Obszar nauczania: Historia

Czas trwania zajęć: 2 jednostki lekcyjne

Pytania kluczowe:

1. Co spowodowało, że w 1989 r. „runęły mury”, a obywatele państw Europy Środkowo-Wschodniej Europy „poculi siłę i czas”?
2. Jakie zmiany dokonały się w Czechosłowacji, Rumunii, na Węgrzech?
3. W jakich okolicznościach zjednoczyły się Niemcy?

Cele lekcji:

Uczeń:

- Omawia i analizuje przyczyny, które doprowadziły do upadku bloku wschodniego;
- Opowiada o zmianach, jakie w roku 1989 dokonały się na Węgrzech, w Rumunii oraz Czechosłowacji;
- Wymienia okoliczności, w jakich doszło do zjednoczenia Niemiec;
- Wskazuje na przełomową rolę zmian dokonanych w Polsce w roku 1989;
- Charakteryzuje postaci przywódców państw oraz liderów opozycji w omawianych państwach;
- Ocenia znaczenie przemian polityczno-społecznych zapoczątkowanych w roku 1989;
- Wyjaśnia czym była tzw. Jesień Narodów;
- Posługuje się terminami: pierestrojka, głasnost, „Okrągły Stół”;
- Wskazuje na rolę, jaką w latach 80. odegrał prezydent USA Ronald Reagan;

Cele zapisane w języku ucznia:

Po zajęciach:

- a. będziesz potrafił wymienić przyczyny, które doprowadziły do przemian ustrojowych i politycznych w państwach byłego bloku wschodniego;

- b. ocenisz rolę i znaczenie tych przemian;
- c. odtworzysz przebieg wydarzeń rok 1989, które zmieniły oblicza omawianych państw;
- d. opowiesz czym była Jesień Narodów;

Metody:

- analiza tekstów źródłowych oraz zdjęć zamieszczonych w załącznikach
- elementy dramy
- burza mózgów
- rozmowa nauczająca
- dyskusja

Środki dydaktyczne:

- „Aksamitna rewolucja” (tekst nr 1)
- „Koniec dyktatora. Rumuńskie powstanie”(tekst nr 2)
- „Trójkątny stół na Węgrzech” (tekst nr 3)
- „Tacy sami, a ściana między nami – słowo o upadku berlińskiego muru” (tekst nr 4)
- „Historyczne pory roku” – Jesień Narodów (tekst nr 5)
- Słownik pojęć i postaci (załącznik nr 1)
- Utwór muzyczny: „Mury” Jacka Kaczmarskiego
(płyta CD, Album „Live” odtwarzacz CD)
- Fotografie i zdjęcia z albumu: „10 lat. Fotografie Gazety Wyborczej”, pod red. Piotra Wójcika, tom III, Warszawa 1999
 - a. P. Wójcik, Marsz żałobny ku czci ofiar powstania w Rumunii, s.38 (zał. nr 2)
 - b. A. Biała, J. Szczęsny, Niemcy. XI 1989 r., s. 48 (zał. nr 3)
 - c. K. Miller, Węgry, 16 III 1989 r., s. 50 (zał. nr 4)
 - d. K. Miller, Czechosłowacja, X-XI 1989 r., s. 52-54 (zał. nr 5)
 - e. K. Miller, Rumunia, XII 1989 r., s. 56-59 (zał. nr 6)

Literatura pomocnicza

- W stronę zjednoczonej Europy, cz. III, w: Drogi do wolności, drogi do wspólnej Europy 1945-2007, pod red. J. Eislera, wyd. Fundacja „Instytut Lecha Wałęsy”, Warszawa 2008
- Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006, A. Brzozowski i G. Szczepański, wyd. Stentor, Warszawa 2012
- Sierpień 1980-2010, Rzeczpospolita – dodatek specjalny w 30. rocznicę strajków 1980 r., VIII 2010
- Fotografie i zdjęcia z albumu: „10 lat. Fotografie Gazety Wyborczej”, pod red. Piotra Wójcika, tom III, Warszawa 1999

Uwagi wstępne:

Na poprzednich zajęciach uczniowie zapoznali się z tym, jak wyglądała Polska po stanie wojennym, dowiedzieli się także, jakie decyzje i postanowienia zapadły podczas obrad Okrągłego Stołu oraz zastanawiali się dlaczego wybory 4 VI 1989 r. były przełomowe. Ponadto zapoznali się z terminem: transformacja ustrojowa i w czym przejawiało się przechodzenie z gospodarki socjalistycznej do kapitalistycznej. Analizowali również zjawiska i wydarzenia, które zdominowały początki III Rzeczypospolitej. Omówili sytuację w ZSRR i próby reform, jakie podjął Michaił Gorbaczow. Dowiedzieli się także o negocjacjach prowadzonych przez Związek Radziecki z USA w sprawie rozbrojenia. Omówili też działania, jakie ze strony USA podjął prezydent Ronald Reagan, republikanin, zwolennik polityki siły w stosunkach międzynarodowych.

Przebieg lekcji

Wprowadzenie:

Nauczyciel przypomina uczniom, że powstanie rządu Mazowieckiego we IX 1989 r. zapoczątkowało okres przejściowy między PRL, a III Rzeczpospolitą, w którym najważniejszymi wydarzeniami były: radykalna przemiana gospodarki sterowanej centralnie w kierunku systemu wolnorynkowego oraz stopniowa zmiana polityki zagranicznej, charakteryzująca się m.in. przebudową relacji z ZSRR i innymi krajami bloku wschodniego. Uświadamia także uczniom, że lata 80. XX w. to schyłek epoki zimnej wojny. Zwraca uwagę uczniom na fakt, iż pomimo rywalizacji mocarstw i stojących za nimi bloków, na polu propagandowym i straszenia nawzajem arsenałem nuklearnym, coraz wyraźniej było widać, że ZSRR nie nadąża w tym wyścigu.

Podsumowując wprowadzenie do obecnych zajęć nauczyciel zwraca uwagę uczniom, że również problemy wewnętrzne ZSRR przyczyniły się do zmniejszenia roli i aktywności Kremla w świecie. Następnie nauczyciel podkreśla fakt, iż dotyczyło to także zaangażowania w sytuację wewnętrzną państw satelickich. Uświadamia uczniom, że w tych państwach zachodziły jednocześnie szybkie i znaczące zmiany.

Zmiany, zmiany, zmiany... słowo o Jesieni Narodów

Następnie nauczyciel rozdaje uczniom tekst: „Historyczne pory roku” (tekst nr 5). Prosi uczniów, aby uważnie przeczytali tekst i rozwiązali mini-quiz. (**zadanie nr 1**). Uczniowie pracując w parach zadają sobie nawzajem pytania i odpowiadają na nie na podstawie wiedzy z poprzednich lekcji oraz tekstu. Następnie zadają te pytania na forum klasy. Nauczyciel informuje uczniów, że wygrywa ta para, która zdobędzie największą liczbę punktów. (Quiz jest formą współzawodnictwa między uczniami i efektywną formą pracy nad utrwaleniem pojęcia: jesień narodów). W zależności od możliwości czasowych nauczyciel może rozwinąć odpowiedzi uczniów i przeprowadzić dyskusję o przyczynach, które nieuchronnie prowadziły do rozpadu bloku wschodniego.

W Europie Środkowo-Wschodniej ... - jesień

Nauczyciel dzieli klasę na 4 grupy. Każdemu zespołowi przydziela odpowiedni tekst: „Aksamitna rewolucja” (tekst nr 1); „Koniec dyktatora. Rumuńskie powstanie” (tekst nr 2); „Trójkątny stół na Węgrzech” (tekst nr 3); „Tacy sami, a ściana między nami – słowo o upadku berlińskiego muru” (tekst nr 4). Każda grupa otrzymuje także wybrane zdjęcia z ich opisami: odpowiednio załączniki nr 5; nr 2 i nr 6; nr 4 oraz załącznik nr 3. Następnie prosi, aby uczniowie przeczytali uważnie teksty, obejrzyli zdjęcia i wykonali, zgodnie z instrukcją **zadanie nr 2**. Sygnalizuje, aby uczniowie wykonując zadanie, wykorzystali słownik pojęć i postaci (**załącznik nr 1**). W czasie pracy w grupach nauczyciel podchodzi do zespołów, jest do ich dyspozycji, może trudniejsze zagadnienia wyjaśniać na bieżąco. Następnie nauczyciel proponuje uczniom dyskusję o roli i znaczeniu Jesieni Narodów, którą zapoczątkowały wydarzenia w Polsce z 1989 r. Prosi uczniów o wysłuchanie utworu: „Mury” autorstwa Jacka Kaczmarskiego, który jest podsumowaniem rozmowy/dyskusji o przyczynach przemian. W przypadku klasy bardziej zaangażowanej bądź we współpracy z polonistą (bezpośrednio na zajęciach języka polskiego) można dokonać interpretacji wspomnianego utworu Jacka Kaczmarskiego. (Nauczyciel prosi, aby uczniowie szczególną uwagę zwrócili na zwroty: „aż zobaczyli ilu ich”; „poculi siłę i czas”, „wyrwij murom zęby krat, zerwij kajdany, połam bat”...). Rozmawia z uczniami o tym, w jaki sposób można treść piosenki odnieść do sytuacji w państwach bloku wschodniego w roku 1989.

Warto, aby nauczyciel wspomniał także o wydarzeniach w Bułgarii, o manifestacjach pod wpływem których ustąpił przywódca Bułgarskiej Partii Komunistycznej Todor Żiwkow, a w kraju tym przygotowano obrady bułgarskiego „okrągłego stołu”.

Podsumowanie:

Nauczyciel – w formie mini-wykładu/rozmowy nauczającej omawia z uczniami skutki przemian, jakie dokonały się w krajach demokracji ludowej. Podkreśla, że w wyniku Jesieni Ludów ostatecznie zlikwidowano Układ Warszawski, a wszystkie oddziały Armii Radzieckiej zostały wycofane ze wszystkich dotąd satelickich wobec ZSRR państw. Wycofanie tych wojsk łączyło się także z demontażem stacjonujących na terytoriach tych krajów wyrzutni rakietowych pocisków z głowicami jądrowymi. Uświadamia uczniom, że operacja ta

wydatnie zwiększyła poziom bezpieczeństwa w Europie i w świecie. Pośrednim skutkiem Jesieni Ludów był też rozpad Jugosławii, w której przez kilka lat trwały krwawe wewnętrzne walki na tle etnicznym oraz pozostający w kontraście do doświadczeń jugosłowiańskich bezkrwawy rozpad Czechosłowacji na Czechy i Słowację. Zwraca uczniom uwagę, że Jesień Narodów nie przyniosła ich mieszkańcom dobrobytu na poziomie identycznym z krajami Europy Zachodniej, czego niektórzy z nich irracjonalnie oczekiwali. W niemal wszystkich krajach postkomunistycznych wkrótce do władzy doszła socjaldemokracja, często wywodząca się z dawnych partii komunistycznych. Transformacje zapoczątkowane Jesienią Ludów pozwalają twierdzić, że podział Europy żelazną kurtyną odchodzi do historii. Większość z krajów biorących udział w Jesieni Ludów została przyjęta do NATO i do Unii Europejskiej.

Praca domowa

Nauczyciel proponuje uczniom przygotowanie wydania multimedialnej gazetki online o Jesieni Narodów w Europie Środkowo-Wschodniej, różnicach i podobieństwach. Uczniowie indywidualnie lub w grupach poszukują materiałów o wydarzeniach, piszą reportaże, komentarze, publikują ciekawe historie i mało znane informacje z tego okresu. Ważne, aby uczniowie starali się uwzględnić przebieg wydarzeń we wszystkich krajach bloku wschodniego. Gazetkę można zamieścić na stronie szkoły.

Proponujemy wykorzystać do tego zadania narzędzie internetowe qmam: <http://redakcja.mam.media.pl/paper/help/>

Uwaga

Prosząc o wykonanie pracy domowej, nauczyciel sygnalizuje uczniom, że teksty, które napiszą i zgromadzone materiały posłużą, jako jeden z podstawowych materiałów do pracy nad projektem poświęconym „Solidarności” i przemianom, jakie zapoczątkowała w Polsce i za granicą naszego kraju.

POMYSŁY NA PROJEKT!

PROPOZYCJA NR 1

Panie co tam w polityce? ... W Europie Środkowo-Wschodniej - „jesień”.

Ze szkolną kamerą po nowej, odmienionej Europie Środkowo-Wschodniej

KROKI /ZADANIA UCZNIÓW

1. Uczniowie zbierają materiały (teksty z lekcji, fotografie, relacje świadków tamtych wydarzeń) na temat roku 1989 nie tylko na Węgrzech, Rumunii czy w Niemczech przed zjednoczeniem, ale też np. w Bułgarii.
2. Opracowują zebrane/zdobyte materiały - przygotowując np. prezentację multimedialną, wystawę prac i zdjęć, tekst dziennikarskiego wystąpienia

3. Prezentacja: poszczególne grupy (można zachować układ z lekcji z podziałem na Węgry, Rumunię, NRD itp.) bądź podejść do tematu całościowo i zrobić przegląd przez wszystkie wymienione państwa. Forma prezentacji, na którą cała klasa wcześniej się umawia/ewentualnie wszystkie poszczególne grupy to program informacyjny, „telewizyjny”.

4. Ocenie podlegają wówczas nie tylko merytoryczna treści, ale też czas prezentacji, pomysł, dobór fragmentów prezentowanych oraz dziennikarski komentarz

* np. w klasie trwa główne wydanie wiadomości, a prezynter główny łączy się z korespondentami z poszczególnych państw. Oni relacjonują wydarzenia. Poszczególne grupy mogą dodatkowo odegrać scenkę dramową z wybranych wydarzeń, np. demonstracji, zrobić transparent

PROPOZYCJA NR2

Happening w szkole pod tytułem *Jesień Narodów*

Uczniowie na przerwach odtwarzają fragmenty nagrań z przemówień liderów opozycji; chodzą z transparentami wolnościowymi, skandują niepodległościowe, antyrządowe hasła, rozdają rówieśnikom przygotowane wcześniej w formie ulotki podstawowe informacje o wydarzeniach roku 1989.

MATERIAŁY POMOCNICZE

TEKST NR 5 „HISTORYCZNE PORY ROKU – Jesień Narodów”

Jesień Ludów lub **Jesień Narodów** to termin określający wydarzenia, które przypadły pod koniec 1989 roku w Europie Środkowo-Wschodniej. Związane one były z obaleniem ustroju komunistycznego w krajach tej części świata. Jesień Narodów zamknęła kilkuletni proces rozpadu porządku jałtańskiego w Europie Środkowo-Wschodniej, zaś ogół przemian do 1991 roku spowodował przede wszystkim odsunięcie partii komunistycznych od władzy w krajach znajdujących się w strefie wpływów ZSRR. U źródeł demokratycznych przemian 1989 leżały wcześniejsze zrywy wolnościowe w krajach „demokracji ludowej”. Miały one swój początek we wczesnych latach 50. XX w., a ich charakter sięgał od demonstracji i strajków po wielotygodniowe zbrojne konflikty. Do najbardziej znanych zrywów wolnościowych należały chronologicznie: Czerwiec 1953, Poznański Czerwiec 1956, Powstanie węgierskie 1956, Praska wiosna, Marzec 1968, Grudzień 1970, Czerwiec 1976, Sierpień 1980. Ich wynikiem była stopniowa erozja systemu dominacji ZSRR nad swoimi państwami satelickimi w Europie Wschodniej. Ważną zmianą w układzie sił Europie Wschodniej prowadzącą do Jesieni Ludów była rozpoczęta w 1985 r. w ZSRR pieriestrojka. Podczas jej trwania, wobec wciąż trwających w Polsce strajków i niepokojów społecznych, w 1988 r. władze komunistyczne

zgodziły się na rozmowy z przedstawicielami (nielegalnej wówczas) opozycji w Polsce. Negocjacje prowadzono wiosną 1989 roku i są znane jako „Rozmowy przy Okrągłym Stole”.

Opracowano na podst.: Jadwiga Staniszkis *W poszukiwaniu paradygmatu transformacji, Warszawa 1994*

ZADANIE NR 1 - QUIZ

1. Wymień przynajmniej 3 państwa, w których dokonały się zmiany ustrojowe

.....
.....

2. Co oznacza dokładnie termin: „demoludy”?

.....

3. Na czym polegała radziecka pieriestrojka?

.....
.....
.....

4. Kto/jakie siły polityczne zasiadły do Okrągłego Stołu? Ile miesięcy trwały obrady?

.....
.....
.....

5. Wymień 5 postaci ze sceny politycznej związanych z podanymi powyżej zrywaniami wolnościowymi.

.....
.....

6. Jakie inne wydarzenie historyczne w swej nazwie nawiązywało do pory roku? W którym to było wieku?

.....

7. Dlaczego zjawisko związane z obalaniem ustrojów komunistycznych nazwano Jesienią Narodów?.....

.....

KLUCZ PRZYKŁADOWYCH ODPOWIEDZI

1. Np. Czechosłowacja, Węgry, Rumunia, Bułgaria, Albania

2. Kraje demokracji ludowej to kraje zależne od ZSRR, to państwa tzw. bloku wschodniego.
3. Pierestrojka był to program przebudowy Związku Radzieckiego wprowadzany w życie od 1985 r. przez M. Gorbaczowa. Obejmował on reformy gospodarcze i polityczne
4. Opozycja z Lechem Wałęsą i grupą doradców ze stroną rządową na czele z Czesławem Kiszczakiem i Aleksandrem Kwaśniewskim. Obrady trwały 2 miesiące: od 6 II do 5 IV 1989 r.
5. 1956 r. – J. Cyrankiewicz, 1968 r. – A. Michnik, H. Szlajfer, 1970 r. – W. Gomułka, Tadeusz Godlewski, 1980 r. – Lech Wałęsa, Tadeusz Mazowiecki, Bronisław Geremek, Mieczysław Jagielski
6. Wiosna Ludów – ruchy narodowo-wyzwoleńcze z lat 1848-1849
7. Wydarzenia te rozpoczęły się w większości krajów na jesieni.

ZADANIE NR 2

Instrukcja dla grup

I KROK

Przeczytajcie uważnie teksty. Obejrzyjcie zdjęcia i zapoznajcie się z komentarzami do każdej z fotografii. Następnie postarajcie się stworzyć własny mini scenariusz i zaprezentować omawiane treści na forum klasy. Przedstawcie opisane w tekstach i przedstawione na zdjęciach wydarzenia, wchodząc w rolę uczestników tych wydarzeń, opowiadając w pierwszej osobie, z własnej perspektywy, np. widziałem jak powstańcy węgierscy przejęli czołg ..., np. w końcu doczekaliśmy się - pierwszym niekomunistycznym prezydentem został Vaclav Havel. Byłem tam. Po kolejnych demonstracjach, w których uczestniczyliśmy premier Adamec ustąpił....

Podczas pracy z tekstem powinniście szczególną uwagę zwrócić na następujące kwestie:

1. Czas, w którym rozgrywają się omawiane wydarzenia
2. Postaci liderów opozycji oraz strony rządowej w poszczególnych państwach
3. Metody i formy rządzenia, walki z opozycją
4. Przejawy walki o demokratyzację życia i reformy podejmowane przez opozycję

II KROK

Na podstawie przeczytanych tekstów i po analizie zdjęć odpowiedzcie na pytania:

- O czym „opowiadają” te zdjęcia? Kto jest bohaterem omawianych wydarzeń?
- Jaką rzeczywistość opisują materiały pomocnicze, które otrzymaliście?
- Jakie uczucia wywołują w Was otrzymane fotografie?
- Co jest dla Was szczególnie ważne w tych przekazach?
- O jakich wartościach „mówią” te źródła?

- Wyjaśnij, jakie znaczenie dla omawianych wydarzeń mogły mieć przemiany w Polsce z roku 1989?

TEKST NR 1 „AKSAMITNA REWOLUCJA”

WERSJA DLA GIMNAZJUM

Ożywienie działań opozycyjnych w Czechosłowacji przyniósł rok 1988. Powstały wówczas nowe organizacje, takie jak „Czeskie dzieci” czy Inicjatywa Demokratyczna, skupiające różnorodne środowiska, dążące do ożywienia społeczeństwa. Optymizmem napawały sygnały napływające z Polski i Węgier. W styczniu 1989 roku przypadała 20 rocznica śmierci Jana Palacha, który dokonał samospalenia w proteście przeciwko zdławieniu Praskiej Wiosny i przeciwko narastającemu społecznemu niezadowoleniu. Na wezwanie opozycji tysiące mieszkańców Pragi wyszło na ulice, wielodniowe manifestacje nazwano „tygodniem Palacha”. Organizatorów demonstracji skazano jednak na kary kilku miesięcy więzienia. Podobne manifestacje i wystąpienia, podejmowane przez opozycję Okazały się one wstępem do tzw. „aksamitnej rewolucji”. Rozpoczęła się ona 17 listopada 1989 roku w Pradze. Zorganizowano wówczas legalną uroczystość upamiętniającą wydarzenia z listopada 1939 roku, kiedy to studencki protest przeciwko niemieckim okupantom zakończył się zamknięciem uczelni i egzekucją przywódców buntu. W obchodach niespodziewanie wzięło udział kilkadziesiąt tysięcy osób. Zgromadzenie przerodziło się w antykomunistyczną manifestację, którą brutalnie rozprędkowano. Setki młodych ludzi trafiło do aresztów. 19 listopada powołano do życia Forum Obywatelskie na czele z Vaclavem Havlem. 20 listopada na ulicach Pragi manifestowało już 200 tysięcy osób. 27 listopada w samo południe rozpoczął się strajk generalny. Przebiegał on pod hasłami „Dość rządów jednej partii” i „Wolne wybory”. Stał się cały kraj. Miliony ludzi uczestniczyły w wiecach i manifestacjach. Dysponując poczuciem ogromnej siły, podczas rozmów z rządem 28 listopada Vaclav Havel przedstawił szereg nowych żądań, w tym dymisji rządu oraz zmiany konstytucji. Wobec groźby ponownego strajku generalnego tydzień później prezydent Husák powołał rząd koalicyjny z udziałem przedstawicieli opozycji. Natychmiast po powołaniu rządu Husák ogłosił swoją rezygnację z zajmowanego stanowiska. W ten sposób KPCz ostatecznie straciła kontrolę nad przebiegiem wydarzeń. W dniach 8–9 czerwca 1990 roku odbyły się wolne wybory, w których zwyciężyły Forum Obywatelskie (w Czechach) oraz Społeczeństwo Przeciw Przemocy (na Słowacji). Już wcześniej zmieniono godło i nazwę państwa, przeprowadzono szereg reform we wszystkich obszarach życia społecznego. Federalizacja państwa, która dokonana się w kwietniu 1990 roku, nie zapobiegła jednak jego rozpadowi, który dokonał się z dniem 1 I 1993 roku.

Opracowano na podst.: www.rok1989.pl/r89/aksamitnarewolucja (opracowanie IPN)

TEKST NR 2 „KONIEC DYKTATORA. RUMUŃSKIE POWSTANIE”

WERSJA DLA GIMNAZJUM

Rumunia pod koniec lat 80. uchodziła za jedną z najostrzejszych dyktatur. Na mocy decyzji rządzącego od 1965 r. Nicolae Ceaușescu wyburzono kilka dzielnic Bukaresztu, by wznieść

monumentalne gmachy publiczne. Podobny los spotkał setki wsi, ludność przesiedlono do bloków. Kolejne próby przebudowy gospodarki prowadziły do jej całkowitego załamania, którego symbolem stały się nieustanne braki żywności oraz niedobór energii elektrycznej. Kraj pogrążył się także w międzynarodowej izolacji. Grozę siała zniechęcona, wszechwładna tajna policja – Securitate. Systematycznie rozwijał się kult osoby lidera partii. Dyktator jednak obawiał się konsekwencji wydarzeń w innych krajach bloku. W połowie sierpnia kierownictwo RPK (Rumuńska Partia Komunistyczna) wystosowało list do partii innych państw komunistycznych zawierający apel o niedopuszczenie do powołania w Polsce rządu, na czele którego stanąłby działacz „Solidarności”. Prawdziwy początek wydarzeń rozegrał się jednak w Timișoarze. 20 grudnia w Timișoarze powstał Rumuński Front Demokratyczny. 22 grudnia w stolicy w manifestacjach uczestniczyły dziesiątki tysięcy ludzi. Nowo mianowany głównodowodzący armii wydał jej rozkaz powrotu do koszar. Dyktatorowi pozostała już tylko ucieczka helikopterem z obleżonego przez demonstrantów gmachu Komitetu Centralnego. Władzę przejął Front Ocalenia Narodowego, którego kierownictwo tworzyli byli działacze partyjni i przedstawiciele wojska. Tymczasowym prezydentem został Ion Iliescu, drugoplanowy działacz partyjny. W wielu miastach pojawili się uzbrojeni obrońcy reżimu, określeni mianem „terrorystów”, którzy strzelali do demonstrantów, zabijając dziesiątki osób. W godzinach popołudniowych 22 grudnia uciekający Ceaușescu został aresztowany, następnie wraz z żoną Eleną stanął przed naprędce zwołanym trybunałem wojskowym. Orzeczono wobec nich kary śmierci, którą wykonano 25 XII 1989 r. Rewolucja zwyciężyła, aczkolwiek był to dopiero początek drogi Rumunii do demokracji. Nowy reżim bynajmniej nie zamierzał w pełni respektować jej reguł, co ukazały wydarzenia z czerwca 1990 r. Prezydent Iliescu wezwał wówczas do stolicy górników, którzy brutalnie rozpędzili protest studentów. Po raz kolejny na ulicach Bukaresztu połała się krew.

Opracowano na podst.: www.rok1989.pl/r89/rumunia (opracowanie IPN)

TEKST NR 3 „TRÓJKĄTNY STÓŁ NA WĘGRZECH”

WERSJA DLA GIMNAZJUM

Aby zrozumieć przyczyny i przebieg transformacji na Węgrzech, należy cofnąć się do roku 1956. Społeczeństwo węgierskie wyszło wtedy na ulice, chcąc zmienić rzeczywistość swojego kraju. Rewolucja została jednak krwawo stłumiona przez armię radziecką. Była to sroga lekcja zarówno dla społeczeństwa węgierskiego, jak i dla elit rządzących. W latach 60. i 70. doszło do zawarcia niepisanego kontraktu władzy z obywatelami. Władza miała zapewnić większe swobody obywatelom Węgier. W zamian Węgrzy mieli zaniechać jakiegokolwiek aktywności politycznej skierowanej przeciw partii rządzącej. Realizatorem tej polityki stał się János Kádár, sekretarz generalny KC węgierskiej partii komunistycznej w latach 1956–1988. Mimo, że gospodarka Węgier funkcjonowała lepiej niż w innych państwach bloku radzieckiego, jej stan nie był najlepszy. W 1988 r. w wewnątrzpartyjnej rozgrywce zwyciężyło ugrupowanie dążące do wprowadzenia reform. W maju 1988 r. ze stanowiska ustąpił Kadar. W listopadzie 1988 r. premierem został kolejny reformator, Miklós Németh. Nowe kierownictwo zdecydowało się na rozpoczęcie daleko idących zmian systemu politycznego. Dopiero dzięki reformom 1988 roku wśród budzącego się społeczeństwa zaczęły pojawiać się ruchy i partie opozycyjne. 10 stycznia 1989 roku, dzięki ustawie o

stowarzyszeniach, praktycznie zalegalizowano system wielopartyjny. 22 III 1989 r. główne ugrupowania opozycyjne postanowiły skoordynować swoje działania. Powołano Okrągły Stół Opozycji – w celu wypracowania wspólnego stanowiska w najważniejszych kwestiach i prowadzenia jednolitej polityki wobec władz. Ostatecznie 13 VI 1989 r. rozpoczęto rozmowy „trójkątnego stołu”, w których obok władz i opozycji reprezentowane były również organizacje społeczne i związki zawodowe. W obradach uczestniczyli przedstawiciele Węgierskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej i Węgierskiego Forum Demokratycznego. W odróżnieniu od wydarzeń w Polsce, gra toczyła się nie o parlament kontraktowy, ani nie o podział władzy. Tutaj chodziło wyłącznie o wolne wybory. Trzy dni później, 16 czerwca, około ćwierć miliona ludzi uczestniczyło w Budapeszcie w uroczystym pogrzebie Imre Nagya., legendarnego premiera. W X 1989 r. WSPR została rozwiązana. 18 października parlament zmienił konstytucję, formalnie ustanawiając system wielopartyjny. Pięć dni później zmieniono nazwę państwa, zamiast „Węgierskiej Republiki Ludowej” wprowadzając „Republikę Węgierską” 25 III 1990 r. na Węgrzech odbyły się pierwsze w Europie Środkowo-Wschodniej wolne wybory parlamentarne. Zwyciężyło w nich Węgierskie Forum Demokratyczne. Nowym premierem został Józef Antall. Arpad Góncz objął urząd prezydenta.

Opracowano na podst.: www.rok1989.pl/r89/wegry/historia/ (opracowanie IPN)

TEKST NR 4

„TACY SAMI, A ŚCIANA MIĘDZY NAMI – UPADEK MURU BERLIŃSKIEGO”

WERSJA DLA GIMNAZJUM

W NRD wielkie nadzieje na zmiany wiązano z polityką Michaiła Gorbaczowa. Do pierwszej od lat próby zorganizowania przez środowiska opozycyjne manifestacji doszło 17 stycznia 1988 w Berlinie. Większość została jednak aresztowana jeszcze przed rozwinięciem transparentów. Części pozwolono na wyjazd z kraju, pozostałych zwolniono. Represje nie były jednak w stanie powstrzymać rozwoju ruchu opozycyjnego, ani nasilającego się zjawiska ucieczek z kraju. Kolejne protesty związane były z masakrą studentów na placu Tiananmen, jakiej dopuściły się chińskie władze komunistyczne 4 czerwca 1989. W wielu miastach NRD pojawiały się ulotki i napisy na murach. W Berlinie i Lipsku doszło do manifestacji. Tymczasem 4 czerwca, w czasie częściowo wolnych wyborów Polacy jednoznacznie opowiedzieli się przeciwko systemowi komunistycznemu. Dla społeczeństwa NRD były to jednoznaczne sygnały. 7 października 1989 przypadała 40. rocznica powstania Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Mimo mobilizacji gigantycznych sił policyjnych, nie udało się zapobiec manifestacjom podczas obchodów rocznicowych. Do różnorodnych protestów doszło w 18 miastach, zatrzymano 3456 osób. W Berlinie wznoszono okrzyki „Gorbi, Gorbi”, licząc, iż sowiecki przywódca nakłoni Ericha Honeckera do rozpoczęcia reform. Berlińczycy spontanicznie przystąpili do niszczenia muru. Łącznie w przeciągu kilku dni granicę przekroczyło ponad 4 miliony mieszkańców NRD. W tej sytuacji kolejne podejmowane reformy, a także zmiana rządu były już niewystarczające. 22 listopada zapowiedziano rozpoczęcie obrad „okrągłego stołu”. W początkach grudnia mieszkańców NRD poruszyła

wiadomość, iż w siedzibach AfNS, (tajnych służb specjalnych), następcy Stasi, masowo niszczone są dokumenty dotyczące przestępczej działalności tajnej policji. Spowodowało to natychmiastową reakcję – manifestanci zdobyli i okupowali budynki do niedawna wszechmocnych tajnych służb. W takiej atmosferze 7 grudnia 1989 rozpoczęła się pierwsza tura rozmów „okrągłego stołu”. Najważniejszą kwestią okazało się podjęcie decyzji o zorganizowaniu w niedługim czasie wolnych wyborów do parlamentu. Pomimo trwającej kampanii wyborczej kontynuowano obrady „okrągłego stołu”. Zakończyły się one dopiero 12 marca. W kampanii wyborczej wiodącą rolę odgrywali politycy zachodnioniemieccy – H. Kohl wspierający wschodnioniemiecką CDU i Willy Brandt promujący SPD. Wybory odbyły się 18 marca 1990 r. Miażdżące zwycięstwo odniosła CDU (Chrześcijańska Demokracja), która zdobyła 48,1% głosów. Sukces zawdzięczała nie tylko popularność kanclerza Kohla, szefa rządu w RFN lecz przede wszystkim otwartym stawianiu sprawy zjednoczenia Niemiec. Zjednoczenie dla większości obywateli NRD było jedyną drogą do pomyślnej przyszłości. Na SPD (partia socjaldemokratyczna, o poglądach lewicowych) padło 21, 9% głosów. Wynik wyborów oznaczał początek końca NRD. Rozpoczęto negocjacje na temat warunków zjednoczenia Niemiec. Miały one zarówno wymiar wewnątrzniemiecki, jak i międzynarodowy. Ostatecznie zjednoczenie Niemiec nastąpiło 3 października 1990.

Opracowano na podst.: www.rok1989.pl/r89/niemcy (opracowanie IPN)

ZAŁĄCZNIK NR 1 - SŁOWNIK POJĘĆ I POSTACI

Reagan Ronald (1911- 2001)

aktor filmowy i prezenter, członek partii republikańskiej, od 1966 r. gubernator stanu Kalifornia. W I 1981 r. zaprzysiężony na czterdziestego prezydenta USA. Zwolennik polityki siły w stosunkach międzynarodowych. Przyczynił się do amerykańskiego zwycięstwa w zimnej wojnie i upadku reżimów komunistycznych

Michaił Gorbaczow

I sekretarz KPZR i przywódca ZSRR. W latach 1985-1991 inicjator pieriestrojki i dialogu ze Stanami Zjednoczonymi. W 1990 r. otrzymał pokojową Nagrodę Nobla za zasługi dla ocieplenia stosunków z Zachodem

Vaclav Havel

Lider opozycyjnego Forum Obywatelskiego. Prezydent Czechosłowacji. Urząd ten sprawował do 1992 r.. Po rozpadzie Czechosłowacji – prezydent Czech do 2003 r. (przez maksymalny czas przewidziany przez konstytucję)

Lecha Wałęsa

Ur. W 1943 r., od 1978 r. członek wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża, w VIII 1980 r. przewodniczący Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Przewodniczący NSZZ „Solidarność” i szef regionu gdańskiego. Od XII 1981 r. do XI 1982 r. internowany. Laureat pokojowej Nagrody Nobla (X 1983 r.)

Imre Nagy

Węgierski działacz komunistyczny. W 1956 r. stanął na czele reformatorskiego rządu. Po stłumieniu powstania został w tajnym procesie skazany na śmierć. Wyrok wykonano w 1958 r., a ciało Nagya pochowano pod stertą gruzów, obok muru więziennego. Formalną rehabilitację Imre Nagya przeprowadzono w 1989 r.

Erich Honecker

od 1971 roku stał na czele Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Lider Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED). Odsunięty od władzy w X 1989 r. przez Biuro Polityczne KC SED. Na stanowisku I sekretarza partii zastąpił go Egon Krenz

Helmut Kohl

Kanclerz Republiki Federalnej Niemiec, autor dziesięciopunktowego planu zjednoczenia Niemiec

Rehabilitacja

Oddanie praw odebranych wyrokiem sądowym, oczyszczenie z zarzutów i przywrócenie dobrej opinii.

Transformacja ustrojowa

Zmiana systemu rządów, w wypadku Polski było to przejście od ustroju socjalistycznego do demokracji

Pierestrojka

Program przebudowy Związku Radzieckiego, zaproponowany i wprowadzany w życie po 1985 r. przez Michaiła Gorbaczowa, obejmujący reformy gospodarcze i polityczne

Głasność

Z rosyjskiego – jawność. Oznaczało ujawnienie przez władzę radziecką tajnych do tej pory faktów historycznych, m.in. zbrodni okresu stalinowskiego oraz informację o aktualnej sytuacji politycznej, społecznej i gospodarczej państwa

Mur berliński

(niem. *Berliner Mauer*) to system umocnień o długości ok. 156 km (betonowy mur, okopy, zapory drutowe, miny). Zwany był również eufemistycznie w języku propagandy NRD – antyfaszystowskim wałem ochronnym (*antifaschistischer Schutzwall*), od 13 sierpnia 1961 do 9 listopada 1989 oddzielał Berlin Zachodni od Berlina Wschodniego. Był on jednym z najbardziej znanych symboli zimnej wojny i podziału Niemiec. Podczas prób przedostania się przez strzeżone urządzenia graniczne do Berlina Zachodniego wielu ludzi zostało zabitych. Dokładna liczba ofiar jest sporna i niepewna, różne źródła podają od 136 do 238 śmiertelnych przypadków